

PŘÍPRAVNÉ ŘÍZENÍ V OBNOVENÉM ZŘÍZENÍ ZEMSKÉM

Srovnání české a moravské verze

Marta Kadlecová

Obnovená zřízení zemská (dále OZZ) české i moravské vznikla jako důsledek porážky stavovského povstání v letech 1618-1620. Jsou vyvrcholením perzekuce, která v trestněprávní formě postihla vůdce i další účastníky povstání¹ a v podobě OZZ všechny stavy české a moravské. Revize kodifikace zemského práva,² pro niž se Ferdinand II. rozhodl v okamžiku, kdy stavovské povstání potlačil,³ měla zabezpečit posílení panovnické moci. Mezi rozhodnutím revidovat zemské právo a vydáním nových zákoníků (Čechy 1627, Morava 1628) uplynula poměrně dlouhá doba. Působilo zde několik faktorů. Jednak vnitropolitická situace – postupné faktické upevňování mocenských pozic, jednak mezinárodní situace – pokračování a zvraty probíhající třicetileté války. Konečně svou roli sehrála i určitá míra opatrnosti, poněvadž existovala odůvodněná obava, že rozsah zamýšlených změn vyvolá odpor i u některých katolických pánů.⁴ Teprve úspěšná válečná aktivita generálů Valdštejna a Tillyho⁵ vytvořila na jaře roku 1627 vhodný okamžik pro oktroj OZZ.

V OZZ byla stavům odňata ta z jejich dosavadních práv, jimiž participovali na výkonu státní moci a právně byl potvrzen v praxi již uskutečněný přechod od stavovské k absolutní monarchii. Revidováno nebylo jen právo státní, ale i další součást zemských zřízení, tj. právo procesní, závazkové, dědické, deskové, trestní, předpisy o poddaných, o Židech a o ručnicích.⁶

Výrazná změna nastala v procesním právu, poněvadž OZZ poměrně široce recipovala římsko-kanonický proces, jehož charakteristickým rysem, kromě jiných, je písemnost řízení. Dosavadní proces v zemském právu spočíval na principu ústnosti a veřejnosti soudního řízení. Z písemnosti řízení vyplynul přesun některých úkonů z přelíčení do přípravného řízení⁷ nebo zánik veřejnosti přelíčení, které se stalo tajným.⁸ OZZ se stala mezníkem ve vývoji procesního práva zemského zapadajícího do obecného trendu postupné proměny právního řádu na sklonku feudalismu. Prostřednictvím unifikace byl překonán feudální partikularismus ve prospěch jednotného právního řádu, jak ho potřeboval rodící se kapitalismus postulující v právní oblasti rovnost před zákonem.

Procesnímu právu je v OZZ věnováno cca 45 % ustanovení (Č-OZZ B I.-H VII.; M-OZZ XXIII. – LXII).⁹ I po revizi a změnách v důsledku recepce si procesní řízení zachovalo tři základní etapy: přípravné řízení, líčení pře a exekuci. Ustanovení regulující přípravné řízení lze rozdělit do tří částí: a) ustanovení o zemském soudu větším a jeho kompetenci, pravidla regulující výměnu řezaných cedulí, ustanovení o ukončení sporu jinak než soudně, žalobu a obeslání odpůrce, materiální zabezpečení sporu (tj. zabezpečení eventuálních materiálních nároků odpůrce) a zastupování stran ve sporu;¹⁰ b) další část začíná jedním z nejdůležitějších ustanovení (čl. C I. a čl.

XXXII.), v němž se zakotvuje písemnost soudního řízení, následující ustanovení upravující postup vytváření, shromažďování, náležitosti a lhůty odevzdání jednotlivých písemností, která vytváří akta sporu;¹¹ c) třetí část řeší problematiku důkazních prostředků – svědků a listinných důkazů.¹² Část a) doplňuje vzorové formuláře řezaných cedulí a žalob.¹³

Prvním úkolem přípravného řízení a předpokladem přijetí žaloby byla výměna řezaných cedulí¹⁴ mezi budoucími spornými stranami. Tato poselství (Č-OZZ čl. B XIV.; M-OZZ čl. 67-69) jsou obligatorní a strana, která chce vyvolat soudní řízení v něm budoucího odpůrce informuje o svém úmyslu ho obvinít a zejména o předmětu eventuálního sporu. Protistrana je povinná stejnou formou odpovědět a vyjádřit se k obsahu poselství, zda uznává nárok původu a hodlá se s ním usmířit, nebo neuznává a hodlá jít před příslušný soud do pře. Lhůta k této odpovědi je stanovena rozdílně.¹⁵ Řezané cedule není třeba zasílat v případech taxativně stanovených (Č-OZZ čl. B. XIII., M-OZZ čl. 68). Prvním úkonem přípravného řízení potom je úřední obeslání některým soudem nebo odpor.¹⁶

Výsledkem výměny řezaných cedulí je buď smír mezi stranami nebo narovnání s pomocí prostředníka, tedy ukončení rozporu mimo soudní forum,¹⁷ nebo zahájení soudního řízení sepsáním žaloby. Žaloba musí obsahovat formulaci původu (žalobceva) nároku, který chce v soudním řízení dosáhnout, uvádí svědky a listinné důkazy, jimiž chce svůj nárok prokázat, dále jméno a příjmení popřípadě rod původu i obžalovaného, předmět sporu a požadavek, jak má soud rozhodnout. Písemně koncipovaná má být bez zbytečného odkladu poté, kdy od protistrany přišla řezaná cedule příslušného obsahu.¹⁸ Poněvadž se nejdříve muselo dokazovat to, co se v řezané ceduli obviněného popírá, přikládají se k žalobě řezané cedule obou stran pře. Žaloba co do obsahu a formy řádně sepsaná se odevzdala menším zemským úředníkům ve dvojím vyhotovení (Č-OZZ čl. B XVIII. a C V., M-OZZ čl. 73 a 120).

Potud jsou obě OZZ ve shodě. Rozdíl je ovšem v tom, že Č-OZZ dává obsah žaloby protistraně na vědomí *obesláním*, kdežto M-OZZ *půhonem*.¹⁹

Obeslání doručuje odpůrci komorník (Č-OZZ čl. B XXI.), půhon doručuje posel nebo půhončí (M-OZZ čl. 82). Pro případ jeho nepřítomnosti je stanoven postup náhradního doručení.²⁰ Po návratu komorník nebo posel podá podrobnou zprávu (relaci), jak doručování proběhlo, což se запиše k předmětnému obeslání či půhonu. Ve lhůtě 6 týdnů od řádného doručení obeslání²¹ má obviněný dodat k úřadu zemských desk písemnou odpověď. Interrogatoria, tj. písemně sformulované otázky pro výslech svědků (vedených původem) má obviněný odevzdat menším zemským úředníkům do zahájení nejbližšího příštího zasedání zemského soudu, M-OZZ stanoví, že to musí být v prvních 3 dnech (Č-OZZ čl. C XXV., M-OZZ čl. 121). Obeslání i půhon se provádí jednou. Výjimku tvoří doručení obeslání, půhonu obviněnému, který je mimo státní území. Komorník, posel odevzdal obeslání, půhon osobě, která spravuje majetek obviněného v době jeho nepřítomnosti, čímž na ni přenesl povinnost doručit obeslání, půhonu majiteli, respektive mu oznámit, že musí hájit své právní zájmy. K tomuto cíli je stanovena lhůta jinak v českém, jinak v moravském OZZ. Podle čl. B XXII. je lhůta 3 x 6 týdnů (jakoby obviněného správce jeho majetku třikrát obesílal). Podle čl. 83 v M-OZZ je lhůta určena na dva po sobě jdoucí termíny zasedání zemského soudu v témže kraji (Olomouc, nebo Brno).²² V

případě, že obviněný v předmětných lhůtách nevyhoví obeslání, půhonu ani nejmenuje svého plnomocníka, poručníka, dostane se původovi výhody stanného práva.²³ Jedinou právně relevantní omluvou bránící uplatnění stanného práva je hodnověrný důkaz o tom, že obviněný se nachází mimo státní území a ve službě a zájmu českého krále a moravského markrabě, nebo že přes usilovné a pečlivé snažení nemohl správce majetku obviněného ve stanovené lhůtě vyhledat a seznámit ho s konkrétní situací.

Paralelně s obesláním, půhonem obviněného, resp. ihned po relaci komorníka, posla,²⁴ že obviněnému obeslání, půhon odevzdal, může původ požádat o citaci svědků,²⁵ jmenovaných v žalobě, aby se dostavili k menším zemským úředníkům a vydali svědeckou výpověď. Současně mohou být ověřovány i listinné důkazy původu. Obviněný mohl být osobně přítomen, nebo zastoupen svým prokurátorem při výslechu původových svědků a ověřování listin. Mohl tak dohlédnout, zda jsou dotazování na jím předložená interrogatoria a uplatňovat proti svědkům námitky.²⁶ Nepřítomnost obviněného nebo jeho plnomocníka při výslechu svědků a ověřování listinných důkazů²⁷ nebrání jejich provádění.²⁸

Jak už bylo výše řečeno, odpověď na obeslání, půhon má obviněný odevzdat do 6 týdnů, podle M-OZZ čl. 75 do konce nejbližšího soudního zasedání. Podle ustanovení Č-OZZ čl. C VI., E IV. může být tato lhůta prodloužena o další 3 týdny a ještě 2 týdny, jestliže obviněný menší zemské úředníky včas požádá o tzv. hojemství. Včas znamená ještě před vypršením lhůty původně stanovené. Celkem tedy může obviněný vyčerpat na podání odpovědi 11 týdnů. Moravské OZZ hojemství nepřipouští.²⁹ Když není odpověď odevzdána ve stanovené lhůtě a na zemském soudu nejsou prokázány závažné příčiny tohoto stavu, původ dostane kontumační rozsudek ve svůj prospěch.³⁰

Obviněný poté, co obdržel obeslání, půhon a v něm opis žaloby, měl tři možnosti, jak postupovat. Jedna z nich je popsána v předchozím odstavci. Druhá možnost spočívala v popření nároku původu. Tím okamžikem se stala významnou otázka důkazů či průvodů, které původ i obviněný uvedli ve svých spisech. Třetí možností obviněného bylo uvést v odpovědi na žalobu námitky. Nelze ztotožnit popření právního nároku původu a námitky, ačkoliv by to na první pohled k tomu svádělo. Námitky jsou totiž chápány a konstruovány jako obranné prostředky, které obviněného zbavovaly povinnosti dát přímou, tj. kladnou nebo zápornou odpověď na žalobu.³¹

Námitky či exceptio jsou dvojího druhu, dilatorní, tj. odkládací a peremptorní tj. takové, jejichž uplatnění znamená ztrátu pře samozřejmě pro původu.³² Dilatorní námitky a jejich uplatnění v odpovědi obviněného znamenalo prodloužení řízení. Jejich následkem byla povinnost původu např. požádat znovu o obeslání, půhon, poněvadž spor náleží do kompetence jiného soudu, nebo proto, že zapomněl obeslat také nedílné příbuzné obviněného atd. (Č-OZZ čl. B XLI.; M-OZZ čl. 102). Bylo v zájmu původu obeznámit se ještě před obesláním, půhonem co nejlépe se všemi okolnostmi sporu, aby se pokud možno vyvaroval všech chyb, umožňujících obviněnému uplatnit dilatorní námitku.³³ Pokud menší zemští úředníci při podání žaloby zjistili vadu sice snadno odstranitelnou, která by však umožnila odpůrci podat dilatorní námitku (např. že spor patří do kompetence jiného soudu), měli povinnost původu na ni upozornit, aby ji mohl včas odstranit, tedy dříve než bude realizováno obeslání, půhon.

Pokud by některá vada vzbuzovala pochybnosti a původ trval na provedení obeslání, půhonu menší zemští úředníci mu jej poskytnou, avšak musí počítat s tím, že bude-li pochybná vada využita pro dilatorní námitku a tím ke zbytečnému prodloužení řízení, stihne ho pokuta temere litignatis čili "pokuta zbytečného práva zaneprázdnění". Jako dilatorní námitku mohl obviněný také uplatnit skutečnost, že původ nemá nemovitý majetek: zabránit se tomu mohlo tak, že původ nemající nemovitosti při odevzdání žaloby prezentoval až dva ručitele, kteří měli nemovitý majetek. Bez nich by mu menší zemští úředníci nevydali obeslání. Pokud se mu nepodařilo si ručitele obstarat a měl dostatečné množství majetku movitého, mohlo se to řešit kaucí, jejíž velikost měli menší zemští úředníci stanovit podle eventuálních nároků obviněného na náklady a škody vzniklé z řízení.³⁴ Problém zabezpečení případných nároků obviněného upravují ustanovení Č-OZZ a M-OZZ shodně a je zde mimo jiné také vymezeno, v jakých případech zaručení není potřebné.³⁵

Námitky peremptorní směřují nikoliv proti vadám obeslání, půhonu, nýbrž proti žalobě k vyvrácení žalobního nároku. Z toho také vyplývá jiný následek, který uplatnění této námitky sleduje. Totiž oproti dilatorní námitce, kdy se dá namítaná vada během určité doby odstranit, uplatněná a dokázaná peremptorní námitka způsobuje pro původa ztrátu pře, poněvadž předmětný fakt, který se námitkou uplatňuje, představuje nepřekonatelnou překážku (např. res iudicata) a ve sporu nelze pokračovat. Soud rozhodne, že řízení je zastaveno. Obě zemská zřízení uvádí shodně tyto peremptorní námitky: věc již právně rozsouzená; věc cizí, která se původa netýká tolik, aby mohl žalovat; věc uspořádaná smlouvou, narovnáním, smírem, o němž původ věděl; věc ukončená stanným právem; věc, v níž nastalo poslední stádium exekuce, tzv. jalové panování a není už možné podat odpor.³⁶ Pokud obviněný úspěšně uplatní některou z uvedených peremptorních námitek, nejen že původ ztratí při, ale navíc je povinen nahradit obviněnému veškeré náklady a škody, dále zaplatí pokutu ve výši 10 kop českých grošů a na 2 týdny je uvržen do vězení.³⁷ V opačném případě, použil-li obviněný peremptorní námitku bezdůvodně, stihla ho pokuta temere litignatum, tj. "daremního práva zaneprázdnění".

Obojí námitky měl obviněný uvést v excepci souborně. Nejprve námitky dilatorní, po nich peremptorní. Současně byli k dokázání námitek jmenování svědkové a přiloženy listinné důkazní prostředky.

Původ nebo jeho zplnomocněnec (prokurátor) se museli sami starat o včasné vyzvednutí excepcí obviněného. Nebyla-li odevzdána ve stanovené lhůtě, zjistili si, zda byl obviněnému povolen odklad³⁸ a když nebyl, jednak podali na něj stížnost "pro neposlušnost", jednak podali menším zemským úředníkům žádost o okamžitou inrotulaci akt a jejich odeslání k nejbližšímu zasedání zemského soudu. Jak již bylo výše řečeno, pokud nebyla excepcie odevzdána vůbec, zemský soud rozhodl kontumačně ve prospěch původa. Když původ shledal, že v excepci obviněného není nic, co by jeho žalobu vyvracelo a nejsou vedení svědci, mohl sám rozhodnout, zda ihned požádá o publikaci výpovědí svých svědků a poté o odeslání akt k zemskému soudu.³⁹

Původ ovšem mohl podle obsahu excepcie shledat jinou situaci, která si vyžadovala podání odpovědi, tj. repliky. Sepsání repliky se v podstatě řídilo tím, co bylo stanoveno o formulování excepcie. V replice se odpovídalo na ta fakta z excepcie, která směřovala proti žalobě. Pokud byly potřebné důkazy, měli být jmenování svědci

a připojeny písemné důkazní prostředky. Lhůta pro podání repliky byla upravena v Č-OZZ a M-OZZ rozdílně.⁴⁰ České zemské zřízení stanovilo šestitýdenní lhůtu s možností prodloužení o další 3 týdny (C. XIV.). Podle moravské úpravy to byly poslední 3 dny zasedání zemského soudu v Brně po třetí neděli postní zvané Oculi, tj. od 23. února do 29. března, nebo také v Brně poslední 3 dny zasedání zemského soudu po sv. Kunhutě, tj. 9. září.

Podobně jako původ musel obviněný nebo jeho zplnomocněnec (prokurátor) hlídat termín odevzdání repliky, aby se mohl obeznámit s jejím obsahem. Pokud původ repliku neodevzdal včas, mohl obviněný na něj podat stížnost "pro neposlušnost" (C. XV.; čl. 125). Shledal-li obviněný, že replika jeho excepci nevyvrací a tedy není třeba na ni odpovídat, mohl sám rozhodnout, zda požádá o publikaci svědectví, okamžitou inrotulaci čili soustředění akt a jejich odeslání na nejbližší zasedání zemského soudu k rozhodnutí. Současně mohl připojit žádost, aby původovi byla uložena pokuta temere litignatium, poněvadž s ním zbytečně vstoupil do sporu (Č-OZZ, čl. C. XV., C. XIII.; M-OZZ, čl. 125).

Porovnáním obsahu žaloby a repliky mohlo být zjištěno, že původ se od svého původního nároku odchýlil a že chce dosáhnout něco jiného, než co původně žaloval a k tomu uvádí nové svědky a listinné důkazy. V takovém případě mohl obviněný požádat menší zemské úředníky, aby se v řízení dále nepokračovalo a chtěl-li původ od původní žaloby upustit a postupovat v řízení podle nové, musel nejprve obviněnému uhradit škody a náklady, jež mu až doposud vznikly. Menší zem. úředníci v té věci původu vyslechli a pokud trval na změněné žalobě, nařídili mu uhradit obviněnému náklady a škody. Jestliže původ chtěl, aby se v řízení postupovalo podle původní žaloby, přestože obsah repliky vyjadřoval změnu, musel obviněnému uhradit náklady, které mu zbytečně vznikly prodloužením řízení. Kdyby obviněný avizoval změnu žalobního nároku, ačkoliv ve skutečnosti žádná neexistovala, musel nahradit původovi zbytečně vzniklé náklady a pokračovat v řízení.⁴¹

Obviněný mohl na repliku reagovat duplikou, pro jejíž odevzdání byla v Č-OZZ stanovena stejná lhůta jako u repliky, tj. 6 týdnů s možností žádat hojemství, což představovalo další 3 týdny. Podle M-OZZ byl termín stanoven buď na "sezení na púhonech" po sv. Filipu a Jakubovi, tj. v Olomouci po 1. květnu a v Brně od 9. května, nebo po sv. Martinovi, tj. v Olomouci po 11. listopadu a v Brně od 19. listopadu.⁴² Nebyla-li duplika podána včas, mohl původ jednak podat na obviněného stížnost "pro neposlušnost", jednak požádat o publikaci svědectví, okamžitou inrotulaci akt a jejich odeslání k nejbližšímu zasedání zemského soudu. Jestliže duplika nijak nevyvracela obsah jeho repliky, resp. žaloby, byl obviněný na žádost původu stížen pokutou temere litignatium za zbytečné prodloužování řízení.⁴³ Obsah dupliky měl být formulován jako předcházející spisy (excepce, replika) se zaměřením proti tvrzením repliky. V podstatě se od dupliky neočekávalo mnoho nového, až na výjimky, o nichž bude řeč dále, a proto byla považována za konec výměny písemností mezi spornými stranami.⁴⁴ Po jejím odevzdání měla následovat "publikace svědomí", tj. zveřejnění důkazního materiálu, zejména písemných záznamů výpovědí svědků, které až dosud vedly obě strany. Termín pro publikaci je v moravském a českém zemském zřízení stanoven rozdílně. Podle Č-OZZ je to následujících 10 dní po odevzdání dupliky, v

M-OZZ následující zasedání zemského soudu v Olomouci, buď na sv. Jana Křtitele, 24. června, nebo na sv. Tří krále, 7. ledna.⁴⁵

Odlišnost mezi oběma zemskými zřízeními v této části není však jen ve lhůtách. Dá se říci, že v této pasáži je Č-OZZ podrobnější a detailněji upravuje možné situace po odevzdání dupliky. Naproti tomu M-OZZ, i když se s českou úpravou shoduje, je stručnější a o některých možnostech nemá ani zmínku. Na první pohled je to zřejmé i z menšího počtu článků, jež M-OZZ věnuje této problematice, ačkoli nelze pominout, že v Č-OZZ jsou některá ustanovení dvojmo, zejména značný počet článků pod písmenem E je obdobou, někdy doplňkem článků pod písmenem C.⁴⁶

Duplika je tedy určitým mezníkem v přípravném řízení a postup po ní následující je různý. Tím, že zákonodárce stanovil moment jejího odevzdání za konec výměny písemností mezi původem a obviněným a také za konec vedení svědků, přál si, aby tady přípravné řízení končilo a po "publikaci svědomí" a inrotulaci⁴⁷ se akta odevzdala zemskému soudu k rozhodnutí pře. Konkrétní okolnosti jednotlivých případů však vytvářely řadu odlišných situací a to také odzrcadlila právní úprava. Pro přehlednost nyní uvedu možné postupy, které zemská zřízení upravují.

1/ V doposud proběhnutším řízení žádná sporná strana nevedla svědky a byly použity jen písemné důkazní prostředky. Po odevzdání dupliky nedošlo k publikaci svědectví a ihned následovala inrotulace a odeslání akt k nejbližšímu zasedání zemského soudu.⁴⁸

2/ Vedle písemných důkazů sporné strany vedly také svědky. Po odevzdání dupliky následovala publikace svědectví. Strany nepožádaly o tzv. průvodní spisy⁴⁹ a proto následovala ihned inrotulace a odeslání akt k nejbližšímu zasedání zemského soudu.⁵⁰

3/ Další situace byla stejná, avšak strany požádaly o průvodní spisy a k jejich zpracování obdržely lhůtu,⁵¹ o kterou se prodloužil časový interval mezi publikací svědectví a inrotulací. Po ní následovalo odeslání akt k nejbližšímu zasedání zemského soudu.⁵²

4/ Následující možná situace je identická s předchozí až potud, že některý z průvodních spisů přinesl doložené námítky (odpory) proti osobám svědků a tehdy se, jak stanoví čl. E. XIII. Č-OZZ, nemůže odeprít replika.⁵³ Poněvadž průvodní spisy podávaly obě sporné strany, byla lhůta 4 týdnů poskytnuta na repliku té z nich, v jejímž průvodním spisu byly předmětem námítky (resp. oběma). Potom následovala inrotulace a odeslání akt k nejbližšímu zasedání zemského soudu.⁵⁴ Tento případ M-OZZ neupravuje.

Nyní se dostáváme k dvěma výjimkám, jež podle znění obou zemských zřízení připouští další písemnosti po odevzdání dupliky.⁵⁵

5/ Jakkoli duplika, jak vysvítá z toho, co už bylo řečeno, měla být odpovědí na repliku a tedy v ní nemělo být nic moc nového oproti excepci, počítalo se přesto s možností, že v ní bude uveden nový listinný důkaz. Byl přípustný avšak jen tehdy, když obviněný odpřisáhl, že ho nemohl získat už dřív a neuvádí ho proto, aby způsobil původovi obtíže a další průtahy v řízení. Oběma sporným stranám byla poskytnuta lhůta⁵⁶ k odevzdání spisu, jímž by chránily své zájmy, tj. triplika a quadruplika. Po jejich odevzdání následovala publikace kompletního důkazního materiálu, poté strany

mohly ještě požádat o průvodní spisy, a pokud nastala situace ad 1/ nebo ad 4/, proběhla inrotulace a akta byla odeslána k nejbližšímu zasedání zemského soudu.⁵⁷

6/ Druhá výjimka předpokládala, že po odevzdání dupliky proběhla ve stanovené lhůtě publikace svědeckví, nastala žádná ze situací ad 1/ až ad 4/. Na základě informací získaných zveřejněním svědeckví ohlásila jedna (nebo obě) sporná strana ústně proti některé svědecké výpovědi nebo osobně některého svědka námítku, které spočívala na faktech, o nichž dosud nevěděla a proto je nemohla uvést před publikací svědeckví. Jestliže menší zemští úředníci uznali závažnost námitek, poskytli oběma stranám lhůtu⁵⁸ ke zpracování průvodních spisů. Jakékoliv další písemnosti byly nepřipustné, jedině kdyby (tuto možnost uvádí jen Č-OZZ, čl. C. XX.) v průvodním spisu bylo proti osobě svědka uvedeno něco tak zřejmého, že k takové námítce musela být povolena replika.⁵⁹ Pak teprve následovala inrotulace a odeslání akt k nejbližšímu zasedání zemského soudu.

Uvedu nyní dvě další situace, jež mohou vzniknout po odevzdání dupliky. V obou se jedná o důkazní prostředky získané takřikajíc na poslední chvíli. Nezakládají sice možnost další výměny písemností mezi spornými stranami, leč oddalují uspořádání spisů a předložení akt případu zemskému soudu k rozhodnutí. Jde o prodloužení přípravného řízení proti předpokladu viz ad 1/ a ad 2/ a proto se domnívám, že zde mají své místo.

7/ Mohlo se stát, že teprve v duplice byl uveden nový svědek či svědkové. Obviněný za přítomnosti původu nebo jeho prokurátora prokazatelně doložil, že ho dříve nemohl vést a pro zjištění pravdy je jeho výpověď potřebná. Jestliže původ toto tvrzení nevyvrátil, menší zemští úředníci stanovili oběma stranám⁶⁰ lhůtu, v níž se výpověď takového svědka zajistila.⁶¹ Poté v případě, že sporné strany o to požádaly, mohly vypracovat průvodní spisy a pak následovala publikace svědeckví, inrotulace a odeslání akt k nejbližšímu zasedání zemského soudu.⁶²

8/ Č-OZZ pamatuje ještě na případ, kdy sporné strany chtěly nechat vyslechnout nové svědky a předložit nově nalezené písemné důkazy k tomu, co už bylo řádně ve spisech podchyceno. Pokud strany odpřisáhly, že nové důkazní prostředky neuvádějí s cílem prodlužovat řízení a konkrétní protistrana neuvedla nic závažného proti, pak tito svědci, event. písemné důkazy mohly být vedeni a předkládány i po odevzdání dupliky i po publikaci svědeckví. Tentýž postup se aplikoval v případech, kdy se svědek či svědkové nacházeli dlouhodobě v cizině.⁶³

Popsané situace počínaje ad 4/ ukazují, jak mohlo být přípravné řízení po odevzdání dupliky prodlouženo a prodloužení zejména v moravských podmínkách mohlo být značné.

Velmi stručně lze písemné přípravné řízení popsat takto: po výměně *řezaných cedulí*, nedošlo-li k smíru či narovnání, byla podána *žaloba*, která se k obviněnému dostala *obesláním, pũhonem*. Odpovědí na ni byla *excepce*, na niž reagoval původ *replikou*, kterou následovala *duplika* obviněného. Pak se provedla *publikace svědeckví* a příštím krokem byla *inrotulace* a konečné odeslání akt k nejbližšímu zasedání zemského soudu. Tento stav však nebyl konstantní, vždyť k inrotulaci akt a jejich odeslání k zemskému soudu mohlo dojít už po žalobě, nebyla-li odevzdána *excepce*, rovněž po odevzdání *excepce* či *repliky*. Průběh přípravného řízení byl modelován konkrétními okolnostmi⁶⁴ sporu, a to nejenom do podání dupliky, ale – jak jsem výše uvedla – i

po ní. Ne vždycky muselo po duplice dojít k publikaci svědectví a po něm k okamžité inrotulaci atd.

Toto pojednání o přípravném řízení by nebylo úplné bez podrobnějšího výkladu o dokazování, o němž výše byla učiněna jen stručná zmínka. V důsledku zavedení písemnosti procesu neprovádělo se dokazování na přeličení jako dřív, nýbrž soud obdržel v inrotulovaných aktech písemné zpracování všech důkazů.⁶⁵

Ačkoliv se obviněný nebo jeho prokurátor nedostavil k výslechu svědků a ověřování listin, mohl ve své excepci trvat na potřebě rekognice⁶⁶ listin a pečeti. Původ nebo jeho prokurátor měl být vždy pohotově a potřebné listiny měl mít k dispozici, aby mohl protistranně ohledání umožnit. Dálo se tak před menšími zemskými úředníky ústním jednáním. To, co platilo pro původa, bylo závazné i pro obviněného, jestliže uvedl v excepci (duplice) důkazní prostředky, jejichž rekognici vyžadoval původ.⁶⁷

Pokud námitka proti svědkovi spočívala v tvrzení, že svědek je podjatý jako nepřítel obviněného (původa) nebo pokrevně příbuzný s původem (obviněným), pro něhož svědčí a protistrana toto tvrzení nemohla vyvrátit ani zpochybnit, byl takový svědek menšími zemskými úředníky zamítnut. Když však protistrana byla schopna závažným způsobem odpírat zmíněné námitce a vyvolala tak potřebu dalšího dokazování, byl svědek vyslechnut, avšak protistrana měla možnost písemně dokazovat oprávněnost své námitky. Takové námitky proti svědkům, které se musely dokazovat, se neměly používat k zabraňování jejich výslechu menšími zemskými úředníky, nýbrž písemně zformulované se vedle výpovědí oněch svědků zařadily do akt hlavního spisu. Zemský soud pak mohl rozhodnout, zda má být taková výpověď vzata v úvahu či ne.⁶⁸

Povinnost svědčit byla formulována tak, že každý, ať byl jakéhokoliv stavu, buď osobně u zemských desk nebo listem se svou pečeti měl dobrovolně poskytnout svědectví. Proto vůči těm, kteří se zpěchovali, mohlo být užito sankce ve formě pokuty. Ve sporech o čest, hrdlo (život) a dědictví (majetek), musel svědek vypovídat osobně před menšími zemskými úředníky pod přísahou, jíž stvrzoval správnost výpovědi.⁶⁹

Svědkům z řad poddaných musela sporná strana, která potřebovala jejich výpověď, zaplatit cestu k zemským deskám. Taxa byla stanovena na 2 groše za 1 míli. Nejprve musela strana složit potřebné peníze, teprve pak byl svědek citován. Zvát svědka k výpovědi nebylo možné dřív, než obviněný obdržel obeslání, půhon,⁷⁰ jinak (kromě stanovených výjimek Č-OZZ, čl. D. XVII.; M-OZZ, čl. 174) strana svědka dříve obesílající byla povinna zaplatit mu pokutu 10 kop českých grošů.⁷¹ Výslech mohl začít, teprve když svědek peníze převzal. Svědčil-li současně pro více sporů, cestu dostal proplacenu jen jednou. Výslech se musel uskutečnit v den, na který byl svědek pozván, nejpozději do poledne dne následujícího. Po marném uplynutí této lhůty mohl nevyslechnutý svědek beztretně odjet domů.⁷² Kdyby se svědek ve sporu o čest, hrdlo nebo majetek zdráhal vydat svědectví a byl k tomu podle práva přinucen, byl navíc ještě podle rozhodnutí zemského soudu potrestán.⁷³ Byla-li vrchnost obeslána o svědectví své čeledi a poddaných proti sobě, mohla od týchž svědků žádat výpověď ve svůj prospěch teprve potom, co byli vyslechnuti protistranou.⁷⁴

Poslové, kteří doporučují svědkům pozvání k vydání svědectví, museli po návratu pod přísahou oznámit, kdy obeslání doručili. Prokázalo-li se, že odpřísáhli falešnou

relaci, mohli být podle okolností potrestáni až trestem smrti. Stejným trestem mohl být postižen i ten, kdo by nějak prozradil obsah výpovědi před jejich publikací.⁷⁵

Při výslechu svědků měli být přítomni 2, nejméně však jeden menší zemský úředník vedle písaře. Před výslechem měl být svědek poučen o následcích křivé či falešné přísahy.⁷⁶ Strana, pro niž byl svědek vyslýchán, platila menším zemským úředníkům po 4 českých groších, písaři 2 české groše.⁷⁷

Jestliže šlechta potřebovala svědectví měšťana, požádal písemně městskou radu, která byla povinna spolupůsobit při získání svědectví. Vrchnost měla zase povinnost spolupracovat s městskou radou, byla-li u městského soudu potřebná výpověď některého z jejích poddaných. I šlechtic byl povinen poskytnout výpověď, byl-li o ni městem požádán. Pokud by tak neučinil, byla mu uložena pokuta. Mohl však před soudem prokázat důvody, proč svědeckou výpověď nemohl poskytnout.⁷⁸ Městští písaři, kteří přijímali svědectví pro zemský soud (Č-OZZ, čl. D. VI.), z nich nesměli dělat opisy, nýbrž je okamžitě odeslat straně, která si je vyžádala. V opačném případě mohli být podle rozhodnutí soudu potrestáni. Svědky bylo možné vyslýchat jen ve městech s hradbami, v nichž jsou přísežní písaři.⁷⁹

K zemským deskám se nemusel k výslechu dostavit člověk nemocný nebo přestárlý. Svědeckou výpověď mohl učinit doma za přítomnosti jednoho menšího zemského úředníka a písaře.⁸⁰

Zákaz výslechu svědků před doručením obeslání, půhonu, byl prolomen ustanovením Č-OZZ, čl. D. XVII.; M-OZZ, čl. XXXVIII. 174. "O vedení svědků ad perpetuam rei memoriam, to jest pro budoucí paměť neboližto pro smrt". Výslech před zahájením řízení se mohl uskutečnit, jestliže hrozila brzká smrt svědka nebo jeho dlouhodobá nepřítomnost v zemi. Podle předložených interrogatorií byl svědek vyslechnut v úřadu zemských desk nebo výpověď poslal jako zapečetěný list, na kterém byly ještě pečeti dvou poctivých osob stavu panského nebo rytířského. Svědectví neztrácelo platnost, pokud původ do 1 roku podal žalobu. Obviněný mohl takový důkaz použít bez časového omezení.⁸¹

Způsobilost podat svědectví neměli: a/ neplnoletí muži do 20 let, ženy do 15 let, nedospělé lze vyslechnout, ale soud rozhodne o významu a důležitosti jejich výpovědi; b/ spoluvlastník, jde-li ve sporu o tento majetek; c/ manželé, otec a syn, sourozenci proti sobě bez ohledu na to, jsou-li nedílní; d/ osoby odsouzené ke ztrátě cti, prostitutky, duševně nemocní a osoby nemanželského původu. Přítel sporné strany pro ni ve sporu nemohl svědčit, rovněž ten, kdo za jiného vedl spor, ovšem mohl svědčit jako svědek protistrany s výjimkou toho, co mu bylo důvěrně sděleno. Také rozhodce nemohl vypovídat o tom, v čem druhým pomáhal urovnat při a je-li o narovnání sepsána smlouva. Není-li písemná smlouva, mohl bez přísahy referovat, o čem se mezi stranami jednalo.⁸²

Pokud svědek musel přísahat, lišila se poněkud předepsaná formule přísahy podle toho, zda přísahající šlechtic zasedal na zemském soudu a pře se týkala cti, hrdla nebo majetku, nebo šlechtic na žádném soudu nezasedal. V obou případech musel být přísahající prostovlasý a stát obrácen tváří k východu. V prvním případě měl mít pravou ruku se vztyčenými dvěma prsty položenou na prsa, v druhém případě Č-OZZ o ruce nic neříká a M-OZZ uvádí, že má mít dva prsty zdviženy. Přísahu svědkům

předříkával písař.⁸³ Chromý svědek mohl přísahat vsedě, event. vleže (Č-OZZ, čl. D. XXII.; M-OZZ, čl. XLI, 178).

Přísaha mohla nahradit dokazování, mohla být vyžádána spornou stranou, mohla být nařízena soudem. Původ při podání žaloby požádal, aby obviněný odpřisáhl to, co uvedl ve své odpovědi na řezanou ceduli původu, tj., že to, z čeho ho původ obvinil, není pravda. Řízení pak probíhalo jinak, totiž existující spisový materiál se ihned odeslal zemskému soudu a v obeslání, půhonu se obviněnému oznámil původův požadavek přísahy. Oznamovalo se mu, aby se dostavil na nejbližší zasedání zemského soudu a tam přísahu provedl.⁸⁴ Obviněný mohl požádat, aby původ složil také přísahu – iuramentum calumniae – že mu nechce svévolně ublížit ani ho obelstít, nýbrž že to dělá pouze v zájmu uhájení svého práva. Sporná strana, která od protistrany požadovala přísahu, ale sama přísahat nechtěla, ztratila při, neboť soud rozhodl ve prospěch strany, jež přísahu vykonala.

Provedení přísahy mohl sporné straně svým rozhodnutím uložit zemský soud, jestliže dospěl k názoru, že jinak při nemůže rozsoudit. Dotyčná strana měla přísahu vykonat ihned než skončilo zasedání zemského soudu. Soudcům byla uložena povinnost velmi pozorně a odpovědně zvážit, které straně přísahu nařídí.⁸⁵

Dokazování nespočívalo toliko na svědeckých výpovědích, ale také na písemných důkazech. V obou zemských zřízeních se označují jako "listovní průvody", "listovní instrumenty" nebo jen "instrumenty".⁸⁶ Jestliže chtěla některá strana svá tvrzení dokazovat pomocí listin, kterými disponovala třetí osoba, mohla postupovat dvěma způsoby. Mohla se přátelsky s dotyčnou osobou dohodnout o zapůjčení předmětné listiny, event. poskytnutí jejího opisu. Když držitel listiny nejevil ochotu sporné straně vyhovět, postupovalo se úřední cestou. Původ nebo obviněný se písemně "memoriálem" obrátil na menší zemské úředníky, na Moravě na zemského hejtmana, podrobně popsal potřebnou listinu, zejména ty její pasáže, které potřeboval jako důkaz a požádal, aby majitele listiny obeslal. Pod sankcí pokuty bylo této osobě nařízeno, aby do 2 týdnů⁸⁷ listinu předložila nebo poslala "hodnověrný vidimus" čili ověřený opis. Po obeslání byl držitel listiny povinen žádané a specifikované pasáže ze své listiny excerpovat a vydat ověřený opis. Byl-li to šlechtic, stačila jeho pečeť, měšťan musel vidimus opatřit městskou pečetí. Pokud obeslaná osoba zmíněnou listinu neměla, musela to oznámit podepsaným, zapečetěným dopisem. Zdráhala-li se poskytnout požadovaný opis, postupovalo se stejně, jako když se svědek nedostavil k výslechu (Č-OZZ, čl. C. XXIV.; M-OZZ, čl. 128.). To znamenalo sankci pokutou, pokud nebyla doložena hodnověrná omluva. Ve sporech týkajících se cti, hrdla nebo majetku, musel držitel listiny, nepředložil-li originál, přísahou potvrdit pravost opisu.

Cílem této stati není hodnocení kladů a záporů, jež vyplynuly ze zavedení písemného procesu do zemského práva. Její omezení pouze na přípravné řízení k tomu ani neposkytuje dostatečný podklad. Chtěla jsem jen ukázat, jak se odlišoval proces český od moravského, zatím jen v první etapě řízení a dospěla jsem k těmto poznatkům: 1/ Č-OZZ je podrobnější a detailněji upravuje některé části přípravného řízení; 2/ Přes stručnější úpravu je obsahová shoda M-OZZ a Č-OZZ asi 90 % a většina odlišností nemá zásadní význam; 3/ Hlavní rozdíl je ve stanovení procesních lhůt, které je

na Moravě poplatné tomu, že zemský soud tradičně zasedal střídavě v Olomouci a v Brně a menší zemští úředníci rovněž střídali své působišťe.

Poznámky

- 1 PETRÁŇ, J.: *Staroměstská exekuce*, Praha 1972, str. 185 a násl. Provinilci byli roztríděni do tří skupin. Nejméně měli být potrestáni ti, kteří neprovedli nic, pouze uznali falckého kurfiřta za českého krále. Na jejich statky byla uvalena erární renta. Do druhé skupiny byli zahrnuti všichni, kdo měli nějaký úřad za časů povstání, nebo vykonali pro povstaleckou vládu jakoukoliv službu. Těmto, poněvadž urazili královský majestát dvakrát – nebyli věrni dědičnému pánu a jeho úředníci napomáhali povstalcům, byl konfiskován všechen majetek. Provinilce třetí kategorie čekala poprava a jejich majetek byl samozřejmě konfiskován.
- 2 Za základ revize bylo vzato zemské zřízení vydané v r. 1564.
- 3 GINDEL, A.: Vznik Obnoveného zřízení zemského. *Právník* r. 1894, Roč. XXXIII., str. 1-9.
- 4 Přípravné a vlastní revizní práce probíhaly v letech 1620-1626 a ještě v r. 1625 považoval Ferdinand II. za nutné tajit rozsah změn ve státoprávní části, ačkoliv ji už schválil. Dá se říci, že jako zastírací manévr použil požadavek vůči některým nejvyšším zemským úředníkům na vypracování dalšího dobrozdání k revizi zemského práva. Dobrozdání se nezachovalo, ale z toho, co o něm víme z korespondence mezi Martinicem a kancléřem Lobkovicem, vyplývá jednoznačný závěr, že při revizi nebylo vůbec vzato v úvahu. – viz KALOUSEK, J.: *České státní právo*, Praha 1892, str. 429-430, 594-595.
- 5 POLIŠENSKÝ, J.: *Třicetiletá válka a evropská krize 17. stol.* Praha 1970, str. 170-172.
- 6 JIREČEK, II.: *Obnovené právo a zřízení zemské dědičného království českého 1627*, Praha 1888, str. 596, JIREČEK, II.: *Obnovené zřízení zemské dědičného markrabství moravského 1628*, Brno 1890, str. 483.
- 7 Dokazování se přesunulo z přelíčení do přípravného řízení. Nárůst počtu úkonů, které v této etapě musely být provedeny jí výrazně časově prodloužil jak ve srovnání s dosavadní praxí, tak s etapou přelíčení.
- 8 Rozsudek se ovšem vždycky vyhlašoval veřejně.
- 9 Vnitřní strukturalizace Č-OZZ a M-OZZ se liší – viz edice pramenů pozn. č. 6.
Zatímco Č-OZZ se člení na články, které jsou sdruženy do skupin použitím velkých písmen abecedy a římských číslic, používá M-OZZ členění jen pomocí číslic. Hlavní články obvykle s nadpisem jsou označovány římskými číslicemi. Písmena jsou použita jen dvě, A pro část ustanovení státního práva (shodně s Č-OZZ) a B pro všechny ustanovení další celého M-OZZ. Č-OZZ využívá všechna písmena abecedy.
- 10 Č-OZZ čl. B. I.-B. LX.; M-OZZ čl. XXIII.-XXXI.
- 11 Č-OZZ čl. C. I.-C. XLIV.; M-OZZ čl. XXXII.-XXXIII.
- 12 Č-OZZ čl. C. XLV.-D. XXXII.; M-OZZ čl. XXXIV.-XLIII.
- 13 Č-OZZ čl. E. XVI.-E. XX.; M-OZZ čl. XLVI.-XLIX.
- 14 Řezané cedule, jinak řečeno poselství, nebo cedule poselství. Tento název pochází z toho, že dotaz (strany před půhonem na protistranu, potom odpověď na tento dotaz) byl psán dvakrát na jednom listu papíru, který se pak rozřezal na dvě části. Jedna polovina se poslala protistraně, druhou si nechala pro svou potřebu budoucí strana žalující; viz MARKOV, J.: *Přípravné řízení procesní v českém právu zemském XIII.-XVII. století*, Bratislava 1930, str. 29.
- 15 Č-OZZ čl. B. XII. stanoví lhůtu na dva týdny tj. 14 dní, kdežto M-OZZ čl. 67 stanoví lhůtu na 20 dní což je bez jednoho dne 3 týdny. Podle obou OZZ je použitelná čeština i němčina. Č-OZZ čl. B. XIV. M-OZZ čl. 69 shodně odkazují na dále v textu uvedené vzorové formuláře řezaných cedulí (Č-OZZ čl. E. XVI. a E. XVII.; M-OZZ čl. 208 a 209), které jsou obsahově shodné, i když mají nepatrné výrazové odchylky. Jak původ (žalobník), tak protistrana má v řezané ceduli uvést, doložit na základě jakého práva, právního titulu věc má a chce se "sepřít". Č-OZZ na rozdíl od M-OZZ zde odpůrci k odpovědi poskytuje k už dříve stanoveným 14 dnům dalších 20 dní, tedy celkem 34 dní, aby odpovědně zvážil, zda půjde s návrhovatelem do sporu.
- 16 Např. Č-OZZ čl. W. II., T. I., S. II., I. XX.; M-OZZ čl. 659, 605, 586, 279.
- 17 Č-OZZ čl. B. XV.-XVII., M-OZZ čl. 70-72. Obě OZZ ukládají povinnost v Čechách krajským hejtmanům, na Moravě zemskému hejtmanovi jednou za rok informovat českou dvorskou kancelář o počtu případů vyřešených mimosoudní cestou. Strany jsou nabádány k odpovědnému zvážení a

posouzení, případně s odbornou pomocí, zda je vhodné věc řešit soudně. Pokud se v přeličení zjistí opak, hrozí sankce pokutou.

- 18 Č-OZZ čl. B. XIX.; M-OZZ čl. 80 shodně stanovují, že žaloba má obsahovat tři druhy důkazních prostředků. Především přiznání strany, svědky a listinné důkazy buď v originále nebo jako ověřené výpisy, případně označení potřebných zápisů v zemských deskách.

- 19 Č-OZZ čl. B. XVIII.-XVX., XXIII.; M-OZZ čl. 73, 74, 80-84. V Č-OZZ se ruší půhon a v platnosti se ponechává obeslání. Argumentuje se tím, že skutečný rozdíl mezi nimi byl pouze formální a případná změna zbytečně protahovala přípravné řízení. V obeslání mají být jmenovány obě strany, obsah žaloby, stanovena lhůta na odpověď a oznámení, že ortel vynesl zemský, event. jiný příslušný soud. V M-OZZ se říká (čl. 74), že v markrabství moravském není rozdíl mezi obesláním a půhonem a tedy dosavadní stav nevyvolává zmatky, jako tomu bylo v Čechách a zůstane proto zachován. V následující úpravě M-OZZ většinou používá termín půhon, méně často i termín obeslání. Rozdíl mezi obesláním a půhonem v pojetí Č a M-OZZ je jenom pokud jde o termín sám, obsahově jde o totéž což potvrzuje i používání obou termínů v M-OZZ.

- 20 Č-OZZ čl. B. XXI, XXII.; M-OZZ čl. 82, 83. Pro případ, že odpůrce není doma doručuje se obeslání, půhon, jeho manželce nebo jeho úředníkovi. Když nejsou k dispozici tyto osoby, pak lze doručit rychtáři nebo přisežnému ve vsi. Není-li ani těch, pak má komorník, posel, odebrat ze dveří domu třísku a nejbližšímu sousedovi, purkmistrovi nejbližšího města resp. radnímu oznámit, že obeslání, půhon donesl a ve známost uvedl. Doručovat se nemá ve svátek, jedině kdyby odpůrce dobrovolně přijal. Jinak se postupuje, je-li odpůrce mimo státní území.

- 21 Č-OZZ čl. C. VI., E. IV.; M-OZZ čl. 75, 122

Moravská úprava se odlišuje zejména proto, že moravský zemský soud zasedá střídavě v Olomouci a v Brně. Půhony se u zemských desk menšími úředníky přijímají 2x za rok. Zemské desky jsou pro tento (i jiné) účely otevřeny ode dne následujícího po svátku sv. Filipa a Jakuba a po svátku sv. Martina v Olomouci a o týden později v Brně. V těchto termínech 6 dní úředníci přijímají půhony. Poněvadž ve dle půhonů se v této době mohly předkládat odpory a jsou vyslýcháni stranami pozvaní svědci, musí menší úředníci po oněch 6 dnech ještě dalších 15 dní úřadovat. Lhůta pro odevzdání odpovědi obviněného není stanovena dny, ale na nejbližší příští zasedání moravského zemského soudu. Např. byl-li půhon podán v termínu po sv. Martinu v Brně, musí být odpověď obviněného odevzdána 3 dny před skončením zasedání zemského soudu, které začalo den následující po Třech králích v Olomouci.

- 22 Č-OZZ čl. B. XXII.; M-OZZ čl. 83, 75

Délka lhůty v moravských poměrech vyplývá z toho, že půhony se realizovaly jen 2x ročně – viz pozn. č. 21), proto se obviněný má dostavit k "prvnímu nebo druhému soudu v témže kraji". V rámci této lhůty podle Č-OZZ má obviněný dodat písemnou odpověď, formulovat interrogatoria osobně, nebo jmenovat svého plnomocníka, resp. poručníka.

- 23 Č-OZZ čl. D. XXXIII.-D. XLII.; M-OZZ čl. 189-198

Stanné právo – termín je odvozen ze situace ve starém českém a moravském procesu. Když obviněný – pohnaný nebyl přítomen čili "nestál" u zemského soudu při vyhlášení půhonů na začátku líčení pře. Poněvadž původ – žalobce přítomen byl, své právo "ustál". V procesu upraveném OZZ stanné právo sice má nadále totéž označení, avšak obsahově došlo ke změně. Jde sice pořád o rozsudek, který soudce vydal bez přítomnosti obviněného, ovšem nikoliv bez prozkoumání skutkového stavu. Z úpravy je zjevná snaha, aby postup spojený se stanným právem nebyl zneužíván k prodlužování řízení.

- 24 Č-OZZ čl. C. XXIII. a násl. čl. E. II.; M-OZZ čl. 127 a násl.

K citaci svědků žádná zvláštní lhůta není stanovena. Důkazy se mohly provádět až do podání dupliky, ale vycházejí z předpokladu, že lépe je být připraven včas, může původ své svědky citovat od okamžiku kdy komorník, posel podal relaci o doručení. V Č-OZZ čl. C XXV., čl. E. V. Na rozdíl od moravské úpravy je stanovena lhůta pro citové svědky v délce 4 týdnů kdy se mají dostavit k zemským deskám a svědčit. Opětovná citace má lhůtu jen 2 týdny.

Na tomto místě je vhodné upozornit, že články E. I.-XV. v Č-OZZ nemají v M-OZZ obdobu. Jde o jakési krátké shrnutí toho, co v předchozích článcích pod písmeny C a D bylo širěji vyloženo o postupu v písemném přípravném řízení; ostatně to říká samo Č-OZZ v neoznačeném odstavci před čl. E. I.

- 25 Č-OZZ čl. C. XXIX.; M-OZZ čl. 128

V citaci svědků, kterou v Čechách provádí menší úředníci na Moravě zemský hejtman, je stanovena také pokuta sankcionující případné nedostavení se svědka. Svědek se cituje po nedostavení ještě jednou. Když znovu marně, původ nechá zapsat do spisu stížnost na jeho neposlušnost. Soud pak stanoví pokutu současně s rozsudkem. Svědek se však do publikace svědectví může dostavit a omluvit se. Soud pak zváží kvalitu omluvy a může případně pokutu i prominout.

- 26 Č-OZZ čl. E. III.; M-OZZ čl. 121

Citovaný článek stanoví, že obviněný může ústně oznámit menším zemským úředníkům námitky vůči svědkům původu s tím, aby tak vyloučil jejich svědectví. Svědek je zamítnut, když obsah uvedené

námítka je jasný a zřejmý. V případě, že by se o oprávněnosti námítka musely provádět důkazy, je svědek přece jen vyslechnut. Č-OZZ čl. C. XXVIII., XXIX.; M-OZZ čl. 132, 133.

Otázky na svědky mají být stručné a k věci. Když obviněný nepředloží interrogatoria, menší úředníci je vyslechnou nejméně v těchto bodech:

1. Věk svědka,
2. Zda se spornou stranou jež ho vede není spřízněn pokrevně nebo jinak jí blízký,
3. Zda se spornou stranou proti níž svědčí není v nepřátelství.
4. Zdali je ve sporu interesován tak, že očekává nějaké materiální výhody.

27 Č-OZZ čl. C. XXVI.; M-OZZ čl. 130

V dalším průběhu přípravného řízení však nelze tuto nepřítomnost uplatnit jako stížnost na vadný průběh řízení.

28 Č-OZZ čl. D. XXII.-D. XXVIII.; M-OZZ čl. 179-183

Listinné důkazy, které používaly obě sporné strany k dokazování svých tvrzení, se mohly nacházet v rukou třetích osob. V takovém případě byly dvě možnosti. Buď se s dotyčnou osobou dohodnout o zapůjčení předmětné listiny či jejího opisu, nebo postupovat úřední cestou. Sporná strana požádala písemně menší zemské úředníky (na Moravě zemského hejtmana), přičemž podrobně potřebnou listinu popsala, aby majitel listiny byl obeslán. Pod sankcí pokuty bylo dotyčné osobě nařízeno předložit předmětnou listinu, nebo její ověřený opis. Č-OZZ stanoví lhůtu do 2 týdnů, M-OZZ žádnou lhůtu nestanoví. Pokud šlo o spory týkající se cti a hrdla (Č-OZZ D. XXVII. uvádí ještě pozemské grunty), musel se držitel listiny osobně dostavit a nepředložil-li originál, musel přísahou potvrdit správnost opisu.

29 Č-OZZ čl. C. VI. a násl.; M-OZZ čl. 121 a násl.

Odlišnost moravské úpravy je podmíněna opět tím, že moravský zemský soud zasedal střídavě v Brně a v Olomouci a že pro podávání půhonů byly stanoveny dva termíny, kdy menší zemští úředníci tzv. "seděli na půhonech". Lhůty proto nejsou stanoveny na týdny, nýbrž od jednoho zasedání soudu k druhému, resp. k zasedání menších zem. úředníků. Takto stanovené lhůty jsou delší a proto M-OZZ nepřipouští hojemství a v čl. 122 několikrát výslovně stanoví "bez žádání dalšího odkladu". M-OZZ čl. 55 stanoví termíny zasedání zemského soudu takto: V Olomouci den po památce sv. Tří králů, což je 7. ledna, den po sv. Janu Křteli, což je 25. června. V Brně v pondělí po třetí neděli postní zvané Oculi, poněvadž tento termín závisí na Velikonocích, což je pohyblivý svátek, lze tento termín vymezit rozpětím od 23. února do 29. března, podle toho, na který den připadnou v daném roce Velikonoce (např. v r. 1988 by to bylo 7. března). Druhý brněnský termín je stanoven na den sv. Kunhuty panny, což je 3. března, ale tento církevní svátek byl přenesen na 9. září. Mezi prvními a druhými zasedáními zemského soudu v Olomouci tedy uplynulo necelých 6 měsíců. Mezi zasedáními v Brně – vzhledem na pohyblivě stanovený první termín – mohlo uběhnout 6-7 měsíců. Termíny pro podávání půhonů, vyslyšení svědků a ověřování listin stanoví M-OZZ v čl. 75 takto: V Olomouci den po památce sv. Filipa a Jakuba, což je 2. května a den po sv. Martinovi, tj. 12. listopadu. V Brně "seděli menší zemští úředníci na půhonech" vždy o týden později tj. 9. května a 19. listopadu. Interval je 6 měsíců a 10 dní. Viz FRIEDRICH, G.: *Rukověť křesťanské chronologie*, Praha, 1934, str. 85, 313, tabulka XVI. 35 kalendářů str. 129-199.

30 Č-OZZ čl. C. VI., čl. D. XXXIV., čl. E. V.; M-OZZ čl. 122, čl. 190. Podle Č-OZZ čl. E. VI. se stane totéž už tehdy, když obviněný před uplynutím lhůty stanovené na 6 týdnů nepožádal o hojemství.

31 MARKOV, J.: *Kapitoly z dějin českého zemského soudního řízení XII.-XVII. století*, Praha, 1967, str. 79.

32 Blíže k charakteru námitek viz. J. MARKOV c.d. str. 80-90.

33 Č-OZZ čl. B. XLI.; M-OZZ čl. 102.

Uvedené články obou zemských zřízení nabádají původu k prevenci před dilatorními námitkami a uvádějí, čeho je třeba se zvláště vystríhat. Původ si měl předem zjistit: 1) Ke kterému soudu věc patří, 2) zda už u jiného soudu není zahájena pře o totéž, 3) zda ve sporu je zainteresována víc než jedna osoba, 4) zda s odpůrcem není někdo další ve spolku nebo v nedůvěře k majetku, poněvadž jsou to jeho společníci ve sporu o takový majetek, 5) když se žalovalo o dluh, zda byla stanovena doba splatnosti a zda už uplynula. Kromě bodu ad 2) se česká i moravská úprava shodují. Dále má původ dbát na to, aby obeslání, půhon i žaloba byly sepsány formálně i obsahově správně a aby se nežalovala osoba neplnoletá.

34 Č-OZZ čl. B. XLIII. Moravská úprava nemá srovnatelné ustanovení, teprve následující, tj. Č-OZZ čl. B. XLIV.-XLVI.; M-OZZ čl. 104-106.

35 Viz poznámka č. 34.

36 Č-OZZ, čl. B. XLII., D. XXIX.; M-OZZ, čl. 103., 185.

V souvislosti se stanovením peremptorních námitek je zde uvedeno, čeho má původ dbát, aby jeho žaloba měla pevný základ. Znamená to, že ještě než se pustí do sporu, resp. přípravného řízení, měl by si zjistit, zda ve věci už neexistuje rozsudek; zda věc nebyla řešena smluvně; zda nenastalo poslední stádium exekuce; zda věc není cizí, tudíž mu nepřísluší žaloba; zda věc nebyla uzavřena přísahou; zda

"neprošel čas právní", tj. nedošlo k promlčení; zda se obviněný nemůže odvolat na zaplacení dluhu, jinou kompenzaci, náhradu či narovnání. Existence takových právních skutečností znamenala zastavení řízení a pro původu ztrátu pře, nehledě na další sankce. Potud je v obou zřízeních shoda, ale Č-OZZ v závěrečném odstavci odkazují na další obšírnější úpravu excepcí, která se skutečně nachází v čl. C. VI.-XI. V M-OZZ taková ustanovení nejsou. Ve zmíněných ustanoveních je řečeno, že obviněný má v odpovědi na žalobu zvané excepce, vést všechny dilatorní námitky, které přicházejí v úvahu současně. Pokud nesměřuje excepce proti meritům žaloby, nýbrž obviněný vyvrací nárok původu pomocí peremptorní námitky, musí být tato ve spisu doprovázena důkazem. Peremptorní námitky se někdy používají jako dilatorní s cílem zbrzdit průběh řízení. Má-li však splnit své pravé poslání – zastavit řízení –, musí být v excepci doložena důkazy.

37 Č-OZZ, čl. B. XLII. M-OZZ, čl. 103.

Pokud jde o aplikaci sankce ve formě pokuty a vězení, liší se česká a moravská díkce. V české se říká, že pokuta 10 kop a vězení "ne na všechny, nýbrž na tyto jmenované toliko a vedle nich na excepti iuramenti, když jest která věc již prvé skrze vykonání přísahy konec svůj vzala, vztažena býti má". Jednak z toho vyplývá, že výčet peremptorních námitok výše v článku obsažený není taxativní, jednak že zmíněná sankce se vztahuje jen na ty, které jsou v článku uvedeny a námitku přísahy. Podle moravského znění se zmíněná pokuta vyskytuje a vězení má použít "obzvláště, toliko na ty," tedy jenom na ty, kteří poháněli i když věc byla ukončena přísahou. To znamená, že podle moravského znění se pokuta a vězení aplikovalo jen v případě excepti iuramenti.

38 Č-OZZ, čl. C. XII.; M-OZZ, čl. 122 a 125.

Podle moravské úpravy se povolení odkladu nezjišťovalo, poněvadž ho zemské zřízení vůbec nepřipouštělo. Proč tomu tak bylo, je vysvětleno v pozn. č. 29.

39 Č-OZZ, čl. C. XIII.; M-OZZ, čl. 125.

40 K otázce odlišných lhůt v moravských poměrech srovnej pozn. č. 21, 22, 29.

V ustanoveních M-OZZ, XXXIII. čl. 121-135 je stanoven přesný harmonogram odevzdávání jednotlivých spisů v přípravném řízení, počínaje půhonem a konče duplikou, resp. qadruplikou. Rozhodující je, zda byl půhon podán po sv. Filipu a Jakubovi, 1. května, nebo po sv. Martinu, 11. listopadu. V případě, že půhon byl podán v květnovém termínu, vypadá pokračování takto:

excepce – zem. soud v Olomouci, sv. Jana Křtitele, 24. června

replika – zem. soud v Brně, sv. Kunhuta, 9. září

duplika – sezení na půhonech, sv. Martin, 11. listopad v Olomouci, 18. listopad v Brně

publikace svědectví – zem. soud v Olomouci, sv. Tří králů, 7. leden

triplika – do konce zasedání zem. soudu v Olomouci, sv. Tří králů, 7. leden

qadruplika – zem. soud v Brně, třetí neděle postní zvaná Oculi, 23. únor - 29. březen

líčení pře – zem. soud v Olomouci, sv. Jana Křtitele, 24. červen, nebo zem. soud v Brně, sv. Kunhuta, 9. září, podle příslušnosti obviněného.

V případě, že půhon byl podán v listopadovém termínu, vypadá pokračování takto:

excepce – zem. soud v Olomouci, sv. Tří králů, 7. leden

replika – zem. soud v Brně, třetí neděle postní zvaná Oculi, 23. únor - 29. březen

duplika – sezení na půhonech v Olomouci, sv. Filipa a Jakuba, 1. květen, nebo v Brně 8. květen

publikace svědectví – zem. soud v Olomouci, sv. Jana Křtitele, 24. června

triplika – do konce zasedání zem. soudu na sv. Jana Křtitele, 24. června

qadruplika – zem. soud v Brně, sv. Kunhuta, 9. září

líčení pře – zem. soud v Olomouci, sv. Tří králů, 7. leden, nebo zem. soud v Brně, třetí neděle postní zvaná Oculi, 23. únor - 29. březen, podle příslušnosti obviněného.

Z. uvedeného lze odvodit, že se na Moravě spor dostal k soudu nejdříve za 10 měsíců (půhon se podal v květnovém termínu a líčení pře bylo v Brně po třetí neděli postní zvané Oculi, 23. únor - 29. březen). Nejpozději za 17 měsíců (půhon se podal v květnovém termínu a líčení pře bylo až po podání qadrupliky v Brně na sv. Kunhuty, 9. září následujícího roku). Shromažďování důkazního materiálu podle Č-OZZ, čl. C. XLIV. se všemi lhůtami a odklady se mohlo protáhnout až na 9 měsíců. Nutno ještě připočítat týdny, které uplynuly mezi inrotulací a skutečným zahájením líčení u zem. soudu. Nelze to stanovit přesně, ale s deseti a možná i více měsíci se mohlo určitě počítat.

Velký význam pro délku řízení v moravských podmínkách mělo to, zda po duplice následovala ještě triplika a qadruplika, event. jiné průtahy.

41 Č-OZZ, čl. C. XVI.; M-OZZ, čl. 126.

42 M-OZZ, čl. 122., 124., 75.

V termínech pro přijímání půhonů vykonávali tuto agendu menší zem. úředníci prvních 6 dní. Poněvadž v těchto termínech také vykonávali další činnost, např. výslechy svědků, přijímání odporů, přijímali interrogatoria a také jednotlivé spisy přípravného řízení, zasedali menší zem. úředníci po těchto šesti dnech ještě dalších 15 dní a právě v této době přijímali také dupliky.

43 Č-OZZ, čl. C. XVII., C. XV., C. XII., C. XXO.; M-OZZ, čl. 122., 124., 125.

44 Toto tvrzení není tak zcela přesné, protože nešlo o skutečnou výměnu. Jednotlivé písemnosti (žaloba, excepcie, replika, duplika) totiž zůstávaly u menších zem. úředníků uloženy. Strany mohly nahlížet, nebo dostávaly opisy. Jednotlivé písemnosti tvořily základ hlavního spisu, který se nakonec odevzdal soudu. Kromě toho i po duplice se v určitých případech přidávaly triplika a quadriplika; viz Č-OZZ, čl. C. XIX., C. XX.; M-OZZ, čl. 122., 125.

45 Č-OZZ, čl. E. XI.; M-OZZ, čl. 122., 125., dále srovnej pozn. č. 40.

46 Č-OZZ, čl. C. XXI., E. XV., C. XXII., E. XII., C. XXXVI., E. XI., C. XL., C. XIX., atd. M-OZZ, čl. 122., 123., 124., 125., 126., 127.

Podrobnější česká úprava často umožňuje lepší pochopení obsahu ustanovení.

47 Publikování svědomí, jak se praví v Č-OZZ, čl. C. XLII., C. XLIV. a M-OZZ, čl. 122., 125., 135., spočívalo ve zveřejnění zápisů svědeckých výpovědí těch svědků, které menší zem. úředníci přímo vyslechli, dále výpovědí, jež byly zaslány v zapečetěných listech i písemných důkazů. Strany mohly, jednak nahlížet, jednak za poplatek obdržet opisy. Zveřejnění důkazního materiálu bylo předpokladem k tomu, aby se sporné strany k němu mohly souhrnně vyjádřit ve formě průvodních spisů. Inrotulace znaměná sbalení; zahalení; vyprávení spisů k odeslání; protokolární založení a seznámení spisů za účelem vynesení soudního rozsudku, srovnej ROUČKA, B. – RŮŽIČKA, V.: *Pracovní heslář českého právněhistorického terminologického slovníku*, Ústav státu a práva ČSAV, Praha 1975, str. 205.

48 Č-OZZ, čl. C. XXI., E. I.; M-OZZ, čl. 123.

49 Průvodní = důkazový, viz B. Roučka, V. Růžička, citované dílo, str. 442. Používá se také další označení spisy probatorní = důkazní a impugatorní = nařikající, namítající, viz citované dílo, str. 190, 425. Šlo o to, že obě strany, poté co se obeznámily s důkazním materiálem, mohly se k jeho obsahu vyjádřit ve lhůtě 4-6 týdnů. Ke svým spisem probatorním k odpůvčovým spisem impugatorním. Každá strana se zde snažila shrnout a přehledně formulovat, v čem podporují výpovědi svědků její stanovisko a naopak ukázat na rozpory a nesrovnalosti ve výpovědích svědků protistrany. Jednoduše to byl rozbor svědeckví pro soud pořízený z hlediska původu nebo obviněného, srovnej KLABOUCH, J.: *Staré české soudnictví*, Praha, Orbis, 1967, str. 198-199.

50 Č-OZZ, čl. C. XXI.; M-OZZ, čl. 123.

51 Lhůta pro zpracování a odevzdání průvodních spisů je stanovena oběma stranám stejně a běží paralelně. V Č-OZZ, čl. C. XXII., E. XII. se stanoví 4-6 týdnů. V M-OZZ v čl. 124. přímo se dotýkajícím průvodních spisů, výslovně žádná lhůta není stanovena. Dá se však dovodit z předchozích ustanovení čl. 122., 125., že lhůta k odevzdání bude shodná s trváním zasedání zem. soudu na němž došlo k publikaci svědeckví, srovnej pozn. č. 40.

52 Č-OZZ, čl. C. XXII., E. XII.; M-OZZ, čl. 124., 122., 125.

53 V tomto případě termín replika znaměná pouze odpověď jako takovou, nikoliv označení spisu jímž původ reaguje na excepci obviněného.

54 Č-OZZ, čl. E. XIII., E. XIV.

Druhý z článků stanoví, že námitky proti osobám svědků nemají v průvodních spisech zásadně místo. Výjimka je možná jen tehdy, když sporná strana současně se žádostí o průvodní spis avizuje, že hodlá takovou námitku v průvodním spisu uvést a menší zem. úředníci na základě dosavadního průběhu přípravného řízení zkonstatují, že námitka nemohla být stranou do publikace svědeckví uplatněna.

55 Č-OZZ, čl. C. XIX., C. XX., C. XO.; M-OZZ, čl. 122.

56 Lhůta pro tripliku byla 4 týdny a pro quadripliku také 4 týdny, celkem 8 týdnů po sobě jdoucích, Č-OZZ, čl. C. XIX., C. XL. Pokud jde o lhůtu podle M-OZZ srovnej pozn. č. 40.

57 Č-OZZ, čl. C. XIX., C. XL.; M-OZZ, čl. 122., 125.

Termín triplika a quadriplika používá výslovně jen moravská verze, ale i když Č-OZZ nepoužívá tyto termíny v obou OZZ, jde o totéž.

58 Č-OZZ, čl. C. XX. stanovilo lhůtu 4-6 týdnů, jak už bylo i na jiném místě pro původní spisy stanoveno. M-OZZ, čl. 122., 125. stanoví termín na zasedání zem. soudu v Brně po sv. Kunhutě, tj. 9. září, nebo také v Brně po třetí neděli postní zvané Oculi, tj. 3. února - 29. března, srovnej pozn. č. 29.

59 Č-OZZ, čl. C. XX.; M-OZZ, čl. 122., 125.; dále srovnej pozn. č. 53.

Poněvadž námitky proti svědkům, nebo jejich výpovědím oznámily sporné strany až po zveřejnění důkazního materiálu, jsou povoleny průvodní spisy a teprve když na jejich základě námitka vyzní jako naprosto zjevná, opodstatněná, "musí" být dovolena replika. Lhůta stanovena není.

60 Č-OZZ, čl. C. XXXVI., E. XI. stanoví lhůtu šestitýdenní. M-OZZ, čl. 126. stanoví, že svědci mají být vyslechnuti (to zahrnuje i citování svědků k zem. deskám, i dodání interrogatorií původu) na nejbližším příštím zasedání zem. soudu, nebo "sezení na pŕhonech", tentokrát bez uvedení konkrétního termínu v kalendářním roce.

- 61 Č-OZZ, čl. C. XXXVIII.
Pokud by obviněný dostatečně neprokázal nezbytnost vyslechnutí nových svědků, menší zem. úředníci je ústně zamítli a následovala publikace svědectví atd.
- 62 Č-OZZ, čl. C. XXXV., C. XXXVI., C. XXXVII.; M-OZZ, čl. 126.
Moravská úprava počítala také s tím, že nového svědka při podání dupliky by mohli ohlásit i původ. Č-OZZ, čl. XXXIV. v tomto ustanovení, které nemá obdobu v M-OZZ, umožňuje straně před publikací svědectví získat odklad v délce šesti týdnů k zajištění výpovědi. Podmínkou je, že strana před menšími zem. úředníky odpřísáhla, že nemohla svědky zajistit dříve, a že je nevede proto, aby prodlužovala řízení.
- 63 Č-OZZ, čl. C. XXXVIII.
Není zde stanovena žádná lhůta.
- 64 Které právní úprava předvíдалa.
- 65 Č-OZZ, čl. C. XXIII. - C. XLIV., C. XLV. - C. LXVI., D. I. - D. XXXII.; M-OZZ, čl. 127. - 135., XXXIV. 136. - 157., XXXV. 158 - 165., XXXVI. 166. - 171., XXXVII. 172. - 173., XXXVIII. 174., XXXIX. 175., XL. 176. - 177., XLI. 178., XLII. 179 - 183., XLIII. 184. - 188.
Tyto pasáže se strukturálně téměř shodují, ale jsou tu určité odchylky. Č-OZZ, čl. C. XXIII. - C. XLIV. je speciálně nadepsán "Jak a kdy takový v spisích obsažený průvod při trvajícím procesu doveden býti má". V M-OZZ články obsahující analogickou úpravu s určitými mezerami nejsou označeny samostatným nadpisem, nýbrž jsou zahrnuty pod nadpis "Jak po žalobě dále s spisy se postupovati má". Pak následuje v obou zřízeních pasáž týkající se svědků, přičemž se obě zřízení strukturálně shodují až na čl. D. XIX. "O svědomí kverků anebo horníků", který v M-OZZ chybí. Co do obsahu jsou zde rozdíly jen malé a nevýznamné. Ještě je třeba upozornit na to, že v Č-OZZ jsou všechna ustanovení o svědcích, jež nejsou obecná, zahrnuta pod písmeno "D".
- 66 Rekognice = 1) zápis právního jednání, jež z nějakého důvodu nemůže ještě býti vtčeno do zemských desk; 2) potvrzení příjemce, že určitou věc obdržel; 3) uznání dluhu; 4) list přiznací;
Rekognoscování = ohledání, zjištění ohledáním. Srovnej B. ROUČKA, V. RŮŽIČKA, *cit. dílo*, str. 484.
- 67 Č-OZZ, čl. C. XXVII.; M-OZZ, čl. 131.
V českém znění je stanovena čtyřtýdenní lhůta počítaná vždy od odevzdání příslušného spisu. V moravském znění se o žádné lhůtě nehovoří. Srovnej pozn. č. 21, 22, 29, 40. Dá se dovodit, že rekognice se prováděla při zasedání zem. soudu, resp. "sezení na púhonech" na měnž strana o ně požádala, případně na nejbližším příštím v kalendářním roce.
- 68 Č-OZZ, čl. C. XXXI. - C. XXXIV. analogická ustanovení v M-OZZ nejsou, shoda nastává teprve od čl. C. XLIII.
- 69 Č-OZZ, čl. C. XLV. - C. XLVII., C. XXIV.; M-OZZ, čl. XXXIV. 136. - 138., 128.
Úprava v obou zřízeních se shoduje až na to, že česká verze přiřazuje ke sporům o čest a život ještě spory o dědiectví, ty v moravské verzi nefigurují (je to na více místech). Dále jde o rozdíl také už zmíněný dříve (pozn. č. 24) – na Moravě svědky cituje zemský hejtman, v Čechách menší úředníci.
- 70 Srovnej pozn. č. 24.
- 71 Č-OZZ, čl. C. LIX.; M-OZZ, čl. 150.
Výjimka podle Č-OZZ, čl. D. XVII.; M-OZZ, čl. XXXVIII. 174.
- 72 Č-OZZ, čl. C. XLVII. - C. LI.; M-OZZ, čl. 139. - 142.
- 73 Č-OZZ, čl. C. LII.; M-OZZ, čl. 144.
O druhu trestu obě zřízení nic neříkají, lze předpokládat, že zde záleželo na uvážení soudu.
- 74 Č-OZZ, čl. C. LVI.; M-OZZ, čl. 147.
- 75 Č-OZZ, čl. C. LX. - C. LXII.; M-OZZ, čl. 151. - 153.
Pokud jde o prozrazení obsahu svědeckých výpovědí před publikací, česká verze hovoří jen o "písařích" kdežto moravská verze používá termín "kdo". Je možné dovodit Č-OZZ předpokládá spáchání tohoto deliktu jen u písařů zemských desk. M-OZZ počítá s kýmkoliv.
- 76 Č-OZZ, čl. C. LXV.; M-OZZ, čl. 156.
Moravská verze nepřipouští přítomnost jen jednoho menšího zem. úředníka. Neobsahuje ustanovení o nutnosti svědka poučit o následcích křivé výpovědi.
- 77 Č-OZZ, čl. C. LXVI.; M-OZZ, čl. 157
- 78 Č-OZZ, čl. D. I. - D. VIII.; M-OZZ, čl. XXXV. 158 - 165.
Moravská verze stanoví, že zem. hejtman může šlechtici nařídít vydat svědeckou výpověď.
- 79 Č-OZZ, čl. D. VIII. a D. XIX. výslech svědka nemohl být uskutečněn v poddanském městě, resp. jak říká čl. D. VIII. "která nejsou deskami zemskými anebo jinak vysazená...".
Č-OZZ, čl. D. XIX. O svědomí kverků anebo horníků nemá v M-OZZ obdobu. Horníci, pokud jejich výpověď byla nutná ve sporech o čest, hrdlo a majetek, byli vyslýcháni za přítomnosti písaře

zemských desk na městském, nebo horním úřadu města, v němž bydleli. Takto pořízená svědecká výpověď měla platnost před jakýmkoliv soudem. K výpovědi se horník mohl dobrovolně dostavit k zem. deskám.

80 Č-OZZ, čl. D. XVIII.; M-OZZ, čl. XXXIX. 175.

81 Č-OZZ, čl. D. XVII.; M-OZZ, čl. XXXVII. 174.

82 Č-OZZ, čl. D. IX. - D. XIV.; M-OZZ, čl. XXXVI. 166 - 171.

Obě úpravy se shodují až na to, že jen moravská verze mezi osoby, které nemohou svědčit, řadí ty, jež mají nemanželský původ.

83 Č-OZZ, čl. D. XX. - D. XXI.; M-OZZ, čl. XL. 176 - 177.

Rozdíl mezi přísahou šlechticů zasedajících na zem. soudu a šlechticů, kteří takovou funkci neměli, spočíval v tom, že první přísahali Bohu, Paně Marii, všem svatým a Jeho Milosti králi, na Moravě se v přísaze uváděl králův titul markraběte moravského. Druzí v přísežné formulí krále ani markraběte neuváděli.

84 Č-OZZ, čl. D. XXVIII. - D. XXXII.; M-OZZ, čl. XLIII. 184. - 188.

Česká i moravská úprava je shodná, nepatrný rozdíl je pouze v místě, kde se má přísaha vykonat. V české verzi je stanoveno konkrétní místo. Buď kaple Všech Svatých nebo kostela kláštera sv. Jiří na Pražském hradě. Moravská verze říká, že přísahy se mají konat "v kostele při soudnici", tedy zřejmě v kostele nejbližší soudní síň.

85 Dřívější právní praxe umožňovala, aby obě sporné strany provedly přísahu proti svým tvrzením a spor pak nebylo možné rozsoudit. Srovnej = J. KLABOUCH, *citované dílo*, str. 319-322., MARKOV, J.: *Kapitoly z dějin českého zemského soudního řízení XII. - XVII. století*, Praha, 1967, str. 257-265.

86 Č-OZZ, čl. D. XXIII. - D. XXVIII.; M-OZZ, čl. XLII. 179. - 183 upravují jejich předkládání a edici.

87 M-OZZ, čl. 179 nestanovil lhůtu.

© Marta Kadlecová, 1991

Das Vorverfahren in der Erneueren Landesordnung, Vergleich der böhmischen und mährischen Version

Marta Kadlecová

Zusammenfassung

Die böhmische sowie mährische Erneuerte Landesordnung entstand als Folge der Niederlage des Städteaufstandes in den Jahren 1618-1620 und ist für Bestandteil der Persekution des Ferdinand II gegenüber den aufständischen Ständen zu halten. Die Revision der Kodifikation des Landesrechts sollte die Stärkung der Herrschermacht gewährleisten, und den Adelsständen die bisherigen Rechte wegnehmen, bzw. einschränken, welche ihnen die Partizipation an der Ausübung der Staatsmacht ermöglichten. Deswegen kann man behaupten, dass in der Erneueren Landesordnung der Absolutismus verankert ist. Durch die Revision wurde nicht nur das Staatsrecht betroffen, sondern auch weitere Zweige der Landesordnung.

Zur wesentlichen Änderung kam es im Prozessrecht. Die Erneuerte Landesordnung hat ziemlich weitgehend den römisch-kanonischen Prozess aufgenommen, für den unter anderem die Schriftlichkeit des Verfahrens charakteristisch ist. Der bisherige Prozess beruhte im Landesrecht auf dem Prinzip der Mündlichkeit und Öffentlichkeit. Die Einführung der Schriftlichkeit verursachte Verschiebung der Beweisführung aus dem Verhandlung Vorfahren, ferner erhöhte sich die Zahl der in dieser Etappe durchzuführenden Handlungen, was zur erheblichen Zeitverlängerung führte. Das öffentliche Verfahren wurde durch geheime ersetzt, nur das Urteil wurde öffentlich verkündet.

Dem Prozessrecht werden in der Erneueren Landesordnung ca 45 % Bestimmungen gewidmet. Was die das Vorverfahren regelnden Bestimmungen betrifft, können sie in drei Teile gegliedert werden:

a) Bestimmungen über das grössere Landesgericht und seine Kompetenz, Austauschregeln der Kerbzettel, Bestimmung über die aussergerichtliche Beendigung des Streites, die Klage und Vorladung des Prozessgegners regelnde Regeln, materielle Versorgung der Streitigkeit;

b) Verankerung des Schriftlichkeitsprinzips des Verfahrens, und die den Verlauf der Bildung, Zusammenlegung der Erfordernissen und die Fristen der Abgabe von einzelnen die Akten der Streitigkeit bildenden Schriftlichkeiten regelnden Regeln;

c) Bestimmungen über die Bewiesmittel – Zeugen, Urkundenbeweise, Musterformulare.

Die Autorin verglich die böhmische und mährische Erneuerte Landesordnung in der Etappe des Vorverfahrens und stellte Folgendes fest:

1) Die böhmische Erneuerte landesordnung ist ausführlicher und regelt eingehender einige Teile des Vorverfahrens. Manchmal ist hier die früher schon ausführlich bearbeitete Problematik neu zusammengefasst, und zwar in kürzerer und

übersichtlicherer Form, siehe Artikel E.I.-XV., die in der mährischen ELO kein Äquivalent haben;

2) Trotz kürzerer Form der Mährischen Erneuerter Landesordnung entsprechen sich beide mit Rücksicht auf kleine terminologische Abweichungen auf 90 % und die meisten Unterschiede haben keine grundsätzliche Bedeutung, z.B. Vorladung, Vorladung-Citation;

3) der grösste Unterschied wurde in der Feststellung der Prozessfristen gefunden. Während die böhmische ELO die Fristen auf Tage und Wochen (ausnahmsweise Jahre) feststellt und nur selten die Formulierung verwendet, dass die Handlung bis oder auf der nächsten kommenden Tagung des Landesgerichts durchgeführt werden soll, gebraucht die mährische ELO überwiegend diese letztgenannte Art und Weise der Feststellung von Prozessfristen und nur ausnahmsweise stellt sie die Fristen auf Tage fest. Die unterschiedliche Feststellung der Fristen in den mährischen Verhältnissen ergibt sich aus der Tradition der Tagungen des mährischen Landesgerichts abwechselnd in Olomouc (7. Januar, 25. Juli) und in Brno (23. Februar - 29. März, 9. September). Die Landtafel wurden auch nicht durchgehend wie in Böhmen geöffnet, sondern nur vier mal im Jahr wieder abwechselnd in Olomouc (2. Mai, 12. November) und eine Woche später in Brno (8. Mai, 19. November) sowie auch bei der Tagung des Landesgerichts, also insgesamt achtmal im Jahr. Die Veränderlichkeit dieser Termine wurde auch dadurch verursacht, dass der Wintertermin in Brno von den Ostern abhängig war, was ein bewegliches Fest ist. Zum Schluss kann man sagen, dass die Feststellung der Prozessfristen auf Wochen in den mährischen Bedingungen äusserst unpraktisch wäre, weil die auf diese Weise festgestellte Frist in jener Zeit enden könnte, wo die Landtafel nicht geöffnet wären. Deswegen stellt die mährische Erneuerte Landesordnung in den Artikeln 122 und 125 das genaue Harmonogramm der Prozessfristen im Zusammenhang mit den einzelnen Handlungen fest. Diese den spezifischen mährischen Bedingungen entsprechende Art und Weise verursachte im Vergleich mit den böhmischen Bedingungen einen längeren Verlauf des Vorverfahrens, und dadurch auch höhere Kosten für die Prozessparteien.